

PATVIRTINTA
Ukmergės rajono savivaldybės
tarybos 2020 m. balandžio 30 d.
sprendimu Nr. 7-74

**UKMERGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS
SVEIKATOS STEBĖSENOS 2018 METŲ ATASKAITA**

Ukmergė, 2020 m.

TURINYS

Turinio lentelė

ĮVADAS.....	3
1. BENDROJI DALIS.....	4
1.1. PAGRINDINIŲ STEBĖSENOS RODIKLIŲ SAVIVALDYBĖJE ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS („ŠVIESOFORAS“)	4
1.2. DEMOGRAFINIŲ RODIKLIŲ APŽVALGA UKMERGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖJE	9
2. SPECIALIOJI DALIS.....	11
ATRINKTŲ RODIKLIŲ DETALI ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS	11
2.1. Mirtingumas/standartizuotas mirtingumas dėl nukritimo (W00 – W19) 100 000 gyventojų	11
2.2. Susižalojimai dėl nukritimų 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų	12
2.3. Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje.....	13
APIBENDRINIMAS.....	16
REKOMENDACIJOS.....	17

ĮVADAS

Visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje tikslas – nuolat rinkti, tvarkyti, analizuoti ir interpretuoti visuomenės sveikatą charakterizuojančius rodiklius, kad, remiantis išsamia informacija apie savivaldybės bendruomenės sveikatos būklę, sveikatos rizikos veiksnius, būtų galima planuoti ir įgyvendinti savivaldybės visuomenės sveikatos gerinimo priemones; taip pat vykdyti visuomenės sveikatos stebėsenos duomenų sklaidą bei tinkamai informuoti savivaldybės politikus, siekiant efektyvaus valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) bei savarankiškųjų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo savivaldybės teritorijoje.

Ukmergės r. sav. stebėsenos 2018 metų ataskaitoje aprašomi visuomenės sveikatos būklę atspindintys rodikliai (iš Valstybės deleguotų savivaldybėms visuomenės sveikatos stebėsenos pagrindinių rodiklių sąrašo, toliau – PRS), kurie geriausiai parodo, kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos programos (toliau – LSP) tikslai bei uždaviniai. PRS (51 rodiklis) interpretavimo ir analizės tikslas – įvertinti, kokia esama gyventojų sveikatos ir sveikatą lemiančių veiksnių situacija savivaldybėje, LSP tikslų ir uždavinių įgyvendinimo kontekste ir kokių intervencijų / priemonių reikia imtis, siekiant stiprinti savivaldybės žmonių sveikatą ir mažinti sveikatos netolygumus.

Ukmergės r. sav. visuomenės sveikatos stebėseną vykdoma pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymą Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo (2018 m. gruodžio 6 d. Nr. V-1407 įsakymo pakeitimas)“.

Ataskaita parengta naudojant oficialius statistikos šaltinius: vadovautasi Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Higienos instituto Sveikatos informacijos centro, Valstybinės ligonių kasos duomenimis, jų metinėmis statistinėmis ataskaitomis, kompiuterizuotomis duomenų bazėmis. Taip pat naudoti Higienos instituto Sveikatos informacijos centro leidinio „Visuomenės sveikatos būklė Lietuvos savivaldybėse 2018 m.“ duomenys.

1. BENDROJI DALIS

1. 1. PAGRINDINIŲ STEBĖSENOS RODIKLIŲ SAVIVALDYBĖJE ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS („ŠVIESOFORAS“)

Pagrindinio rodiklių sąrašo analizė ir interpretavimas („šviesoforo“ kūrimas) atliekamas siekiant palyginti 2018 m. Ukmergės rajono savivaldybės rodiklius su Lietuvos vidurkiu. Vadovaujantis „šviesoforo“ principu, visos 60 Lietuvos savivaldybių suskirstytos į 3 grupes:

- ✓ 12 savivaldybės, kuriose stebimas rodiklis atspindi geriausią situaciją, priskiriamos savivaldybių su geriausiais rodikliais grupei ir žymimos **žalia spalva**;
- ✓ 12 savivaldybės, kuriose stebimas rodiklis rodo prasčiausią situaciją, priskiriamos savivaldybių su prasčiausiais rodikliais grupei ir žymimos **raudona spalva**;
- ✓ likusių 36 savivaldybių rodiklio reikšmės žymimos **geltona spalva**. Šių savivaldybių rodikliai interpretuojami kaip atitinkantys Lietuvos vidurkį, bet rodo *patenkinamą situaciją* savivaldybėje.

Spalvomis vertinamas ne savivaldybių rodiklio dydis, o reikšmė, kadangi mažas rodiklis ne visada atspindi gerą situaciją, ir atvirkščiai, didelis rodiklis ne visada rodo blogą situaciją. Vertinant savivaldybių rodiklius, svarbu vertinti ir absoliučius skaičius bei atkreipti dėmesį į mažiausiai gyventojų (mažiau negu 20 000) turinčias savivaldybes. 2018 m. tokių savivaldybių buvo 18 (Neringos, Birštono, Rietavo, Pagėgių, Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Palangos, Širvintų r., Ignalinos r., Zarasų r., Skuodo r., Kupiškio r., Molėtų r., Visagino, Lazdijų r., Druskininkų, Akmenės r., ir Pakruojo r.). Kadangi jose rodikliai labai „jautrūs“, kiekvienu atveju dėl mažo gyventojų skaičiaus, jų rodikliams skaičiuojamas 3 metų vidurkis. Mažų savivaldybių rodiklių vidurkiai vėliau lyginami su kitų savivaldybių bei Lietuvos naujausiais duomenimis.

PRS analizės ir interpretavimo tikslas – įvertinti, kokia esama gyventojų sveikatos ir sveikatą lemiančių veiksnių situacija savivaldybėje, įvertinant Lietuvos sveikatos strategijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo kontekste, ir kokių intervencijų/priemonių reikia imtis, siekiant stiprinti savivaldybės gyventojų sveikatą ir mažinti sveikatos netolygumus.

Ukmergės rajono gyventojų visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitoje analizuojamų rodiklių duomenys ir jų interpretavimas pateikiami 1 lentelėje „Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis“. Remiantis profilio rodikliais ir jų interpretavimo rezultatais („šviesoforas“ ir santykis), pasirinkome 3 pagrindinio rodiklių sąrašo reikšmes, kurių rodiklis ar pokyčio kryptis prasčiausia palyginti su kitomis savivaldybės profilio reikšmėmis (raudonos spalvos pagrindinių rodiklių sąrašo reikšmės). Sudarėme Ukmergės rajono probleminių visuomenės sveikatos sričių (temų) sąrašą ir atlikome atrinktų rodiklių detalesnę analizę ir vertinimą. Parengėme pasiūlymus.

Pirmame lentelės stulpelyje pateikiami PRS suskirstyti pagal Lietuvos sveikatos programoje numatomus įgyvendinti tikslus ir uždavinius. Antrajame stulpelyje pateikiama Ukmergės rajono savivaldybės rodiklio reikšmė, trečiajame – atitinkamo rodiklio Lietuvos vidurkio reikšmė, ketvirtajame – mažiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, penktajame – didžiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, šeštajame – savivaldybės rodiklio interpretavimas (reikšmės savivaldybėje santykis su Lietuvos vidurkio reikšme ir savivaldybės vietos tarpe visų savivaldybių pavaizdavimas pagal „šviesoforo“ principą).

1 lentelė. Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis 2018 m.

Rodiklis	Savivaldybės rodiklis	Lietuvos rodiklis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Santykis: savivaldybė/Lietuva
1	2	3	4	5	6
Strateginis tikslas – pasiekti, kad 2023 metais šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerētu gyventojų sveikata ir sumažētu sveikatos netolygumai					
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	73,5	76,0	69,9	78,6	0,97
Išvengiamas mirtingumas	32,6	30,5	24,6	41,0	1,07
1 tikslas. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį					
1.1. Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą					
Mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyventojų	38,1	24,4	0,0	73,2	1,56
Standartizuotas mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyventojų	1,44	23,8	0,0	90,1	1,44
Bandymų žudyti skaičius (X60 – X64, X66 – X84) 100 000 gyventojų	49,8	42,1	19,2	81,1	1,18
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 gyventojų	51,1	69,1	35,2	220,2	0,74
Socialinės rizikos šeimų skaičius 1 000 gyventojų	6,1	3,3	0,3	8,7	1,85
Ilgalaikio nedarbo lygis	1,6	2,2	0,3	8,2	0,73
Gyventojų skaičiaus pokytis 1 000 gyventojų	-14,1	-5,3	-23,7	8,4	-2,66
1.2. Sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu					
Mirtingumas dėl išorinių priežasčių rodiklis (V01-Y98) 100 000 gyventojų	149,3	93,4	42,03	202,7	1,59
Standartizuotas mirtingumo dėl išorinių priežasčių rodiklis (V01-Y98) 100 000 gyventojų	137,1	91,0	46,2	192,4	1,51
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1 000 gyventojų	259,3	148,9	57,4	339,9	1,74
Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1 000 gyventojų	31,0	25,4	3,2	91,0	1,22
Sergamumas tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyventojų (nauji atvejai)	29,3	32,9	0,0	88,4	0,89
Sergamumas tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyventojų (nauji atvejai ir recidyvai)	35,1	37,9	0,0	88,4	0,93
2 tikslas. Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką					
2.1. Kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą					
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyventojų	0,5	0,9	0,0	3,9	0,56

Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų	173,8	150,7	104,9	212,0	1,15
Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyventojų	66,5	67,1	45,3	125,9	0,99
Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) 10 000 gyventojų	58,6	74,9	0,0	140,9	0,78
2.2. Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį					
Mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimo rodiklis (W65-W74) 100 000 gyventojų	8,8	5,5	0,0	20,07	1,60
Standartizuotas mirtingumo dėl atsitiktinio paskendimo rodiklis (W65-W74) 100 000 gyventojų	7,9	5,5	0,0	19,6	1,44
Mirtingumas dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyventojų	38,1	16,1	0,0	38,1	2,37
Standartizuotas mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyventojų	30,3	15,3	0,0	30,3	1,98
2.3. Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių					
Mirtingumas dėl transporto įvykių rodiklis (V00-V99) 100 000 gyventojų	2,9	8,0	0,0	25,4	0,36
Standartizuotas mirtingumo dėl transporto įvykių rodiklis (V00-V99) 100 000 gyventojų	2,5	7,9	0,0	26,3	0,32
Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių rodiklis (V00-V09) 100 000 gyventojų	2,9	3,0	0,0	19,2	0,97
Transporto įvykiuose patirtų traumų (V00-V99) skaičius 100 000 gyventojų	43,9	58,9	29,3	136,3	0,75
2.4. Mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą					
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv. km.	366	1010	63	34382	0,36
Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams, proc.	Nėra	nėra	nėra	nėra	nėra
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas vartotojams, proc.	Nėra	nėra	nėra	nėra	nėra
3 tikslas. Formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą					
3.1. Sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą					
Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, rodiklis 100 000 gyventojų	0,0	3,0	0,0	35,3	0
Standartizuotas mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, rodiklis 100 000 gyventojų	0,0	3,1	0,0	24,8	0
Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, rodiklis 100 000 gyventojų	32,2	18,1	0,0	46,5	1,78
Standartizuotas mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, rodiklis 100 000 gyventojų	31,0	17,7	0,0	45,1	1,75
Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai) 100 000 gyventojų	73,2	85,8	3,9	442,1	0,85
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais	137,2	189,9	49,8	415,9	0,72
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	165	166,8	32,5	359,2	0,99
3.2. Skatinti sveikos mitybos įpročius					
Kūdikių, išimtiniai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.)	47,1	36,7	11,7	73,5	1,28
4 tikslas. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius					
4.1. Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais					
Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1 000 gyventojų	35,6	32,5	20,0	64,9	1,09

Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1 000 gyventojų	8,9	6,9	4,1	10,0	1,23
4.2. Plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą					
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	3,0	2,0	1,2	6,2	1,5
Šeimos ir medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyventojų	5,2	7,2	2,6	13,6	0,72
Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyventojui	8,5	9,1	6,5	11,3	0,93
Sergamumas vaistams atsparia tuberkuloze 10 000 gyventojų (nauji atvejai)	2,9	3,1	0,0	13,9	0,94
Sergamumas vaistams atsparia tuberkuloze 10 000 gyventojų (nauji, recidyvai, grįžusieji po nutraukto gydymo, grįžusieji po nesėkmingo gydymo, atvykusieji iš kito krašto)	5,9	6,1	0,0	17,2	0,97
Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20-B24, A50-A64) 10 000 gyventojų	2,0	2,2	0,0	5,1	0,91
4.3. Pagerinti motinos ir vaiko sveikatą					
Kūdikių (vaikų iki 1m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių	7,1	3,4	0,0	16,5	2,09
2 metų amžiaus vaikų MMR (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepavimo apimtys	95,3	92,1	83,0	99,5	1,04
1 metų amžiaus vaikų DTP3 (difterijos, stabligės, kokliušo vakcina, 3 dozės) skiepavimo apimtys	95,5	92,3	70,0	97,7	1,04
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje	13,9	14,5	5,7	52,7	0,96
Vaikų, neturinčių éduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.)	20,8	18,9	7,5	28,3	1,10
Paauglių (15-17 m.) gimdymų skaičius 100 000 gyventojų	10,9	4,4	0,0	15,8	2,48
4.4. Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę					
Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis (I00-I99) 100 000 gyventojų	1162,5	782,5	414,7	1369,4	1,49
Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis (I00-I99) 100 000 gyventojų	870,7	744,5	619,5	1059,0	1,17
Mirtingumas nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C97) 100 000 gyventojų	371,9	286,6	188,5	406,9	1,29
Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C97) 100 000 gyventojų	299,0	274,7	219,6	329,9	1,09
Mirtingumas nuo cerebrovaskulinių ligų rodiklis (I60-I69) 100 000 gyventojų	210,8	191,0	95,5	611,2	1,10
Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų rodiklis (I60-I69) 100 000 gyventojų	156,1	181,8	90,8	485,7	0,86
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyventojų	58,9	56,6	26,9	112,0	1,04
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programoje	0,69	50,2	13,8	71,7	0,69
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo biudžeto lėšų, finansavimo programoje	48,9	52,7	28,9	72,0	0,93
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje	37,6	53,1	28,6	66,0	0,71
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje	31,0	42,9	26,2	61,4	0,72

Iš 1 lentelėje „Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis” pateiktų PRS rodiklių reikšmių matyti, kad:

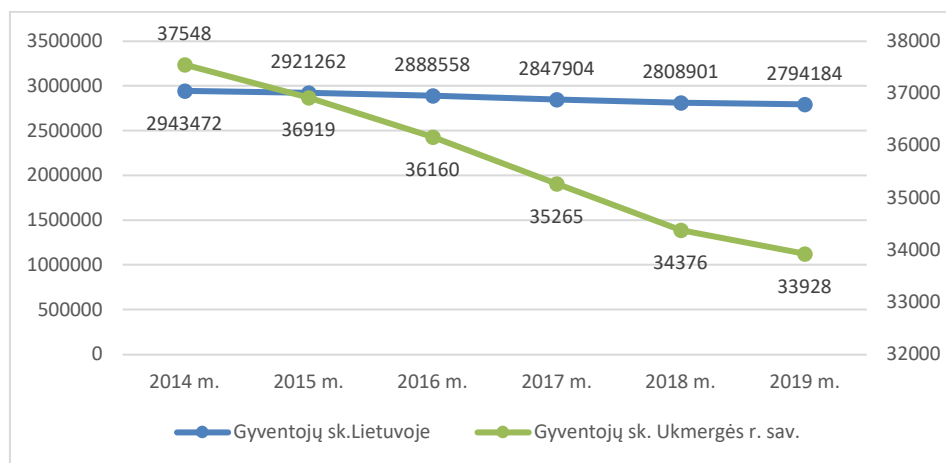
1. Iš visų sveikatos rodiklių yra geresni (žalioji zona):
 - ✓ Mirtingumas dėl transporto įvykių rodiklis (V00-V99) 100 000 gyventojų
 - ✓ Standartizuotas mirtingumo dėl transporto įvykių rodiklis (V00-V99) 100 000 gyventojų
 - ✓ Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, rodiklis 100 000 gyventojų
 - ✓ Standartizuotas mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, rodiklis 100 000 gyventojų
 - ✓ Kūdikių, išimtiniai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.)
2. Dalis rodiklių patenka į prasčiausių savivaldybių kvintilių grupę (raudonoji zona):
 - ✓ Mirtingumas dėl išorinių priežasčių rodiklis (V01-Y98) 100 000 gyventojų
 - ✓ Standartizuotas mirtingumo dėl išorinių priežasčių rodiklis (V01-Y98) 100 000 gyventojų
 - ✓ Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų;
 - ✓ Mirtingumas dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyventojų
 - ✓ Standartizuotas mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyventojų
 - ✓ Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais;
 - ✓ Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1 000 gyventojų;
 - ✓ Kūdikių (vaikų iki 1m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių
 - ✓ Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje
 - ✓ Paauglių (15-17 m.) gimdymų skaičius 100 000 gyventojų
 - ✓ Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis (I00-I99) 100 000 gyventojų;
 - ✓ Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis (I00-I99) 100 000 gyventojų;
 - ✓ Mirtingumas nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C97) 100 000 gyventojų;
 - ✓ Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C97) 100 000 gyventojų;
 - ✓ Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje.
 - ✓ Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje
3. Didžioji dalis Ukmergės rajono rodiklių patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią kvintilių grupę (geltonoji zona), tačiau į juos taip pat reiktų atkreipti dėmesį.

Išsamesnei analizei, kaip prioritetinės sveikatos problemos, pasirinkti šie rodikliai:

- ✓ Mirtingumas /standartizuotas mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyventojų
- ✓ Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų;
- ✓ Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje.

1.2. DEMOGRAFINIŲ RODIKLIŲ APŽVALGA UKMERGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖJE

Remiantis naujausiais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Ukmergės r. sav. 2019 m. pradžioje gyveno 33 928 asmenų, t. y. 448 asmenimis mažiau, nei 2018 m. Palyginus su ankstesniais metais, gyventojų skaičius nuolat mažėja. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Ukmergės rajono savivaldybėje 2018 metų pradžioje gyveno 34 376 gyventojai, tai yra 889 gyventojais (2,52 proc.) mažiau nei 2017 m. Ukmergės rajone, kaip ir visoje Lietuvos teritorijoje, stebima gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija. Nuo 2014 metų pradžios iki 2018 metų pradžios nuolatinių gyventojų skaičius Ukmergės rajono savivaldybėje sumažėjo 3 172 gyventojais (8,45 proc.) (1pav.). 2018 m. pradžioje iš visų Ukmergės savivaldybės gyventojų kaimiškoje savivaldybės dalyje gyveno 13 806 gyventojai (40,16 proc.), mieste – 20 570 (59,84 proc.).

1 pav. Nuolatinių gyventojų skaičius metų pradžioje Lietuvoje ir Ukmergės r. sav. 2014–2019 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Remiantis Lietuvos statistikos departamento pateiktais duomenimis, Lietuvoje gimusiųjų 2018 m. buvo užregistruoti 28 149 asmenys, Ukmergės r. sav. gimusiųjų buvo užregistruota 283 asmenų (vyrų – 158, moterų – 125), t. y. 27 asmenimis mažiau nei 2017 m. (2017 m. gimusieji: vyrai – 160, moterys – 150). Taigi nuo 2015 m. iki 2018 m. Ukmergės r. sav. stebimas gimstamumo mažėjimas.

2018 m. Ukmergės r. sav. mirusiųjų užregistruota 668 asmenų, 2017 m. – 660 asmenų, 2016 m. – 675 asmenys. Pagrindinės Ukmergės r. savivaldybės gyventojų mirtingumo priežastys 2018m. –

kraujotakos sistemos ligos (59 proc.), piktybiniai navikai (19 proc.), išorinės mirties priežastys (8 proc.) (2 lentelė).

Mirusių dėl:	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.
Mirusiųjų nuo kraujotakos sistemos ligų sk.100 000 gyv.							
Ukmergės r.	1121,5	1201,5	1036,7	1157,7	1134,1	1128,7	1162,5
Lietuva	775,5	789,8	768,1	812,0	805,5	795,9	782,5
Vilniaus apskr.	665,0	676,5	661,7	683,5	664,5	617,4	626,4
Mirusiųjų nuo piktybinių navikų sk. 100 000 gyv.							
Ukmergės r.	327,4	408,4	306,2	394,1	336,0	370,5	371,9
Lietuva	267,7	266,2	273,8	287,4	285,8	282,7	286,6
Vilniaus apskr.	229,5	238,5	251,2	248,5	244,8	237,1	238,1
Mirusiųjų dėl išorinių priežasčių sk. 100 000 gyv.							
Ukmergės r.	190,8	137,0	147,7	139,6	128,8	126,4	149,3
Lietuva	122,5	122,2	113,8	110,4	106,8	99,4	93,45
Vilniaus apskr.	127,3	120,9	109,1	106,3	101,2	92,1	95,4

2 lentelė. Mirusių nuo pagrindinių priežasčių rodikliai 2012 – 2018 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

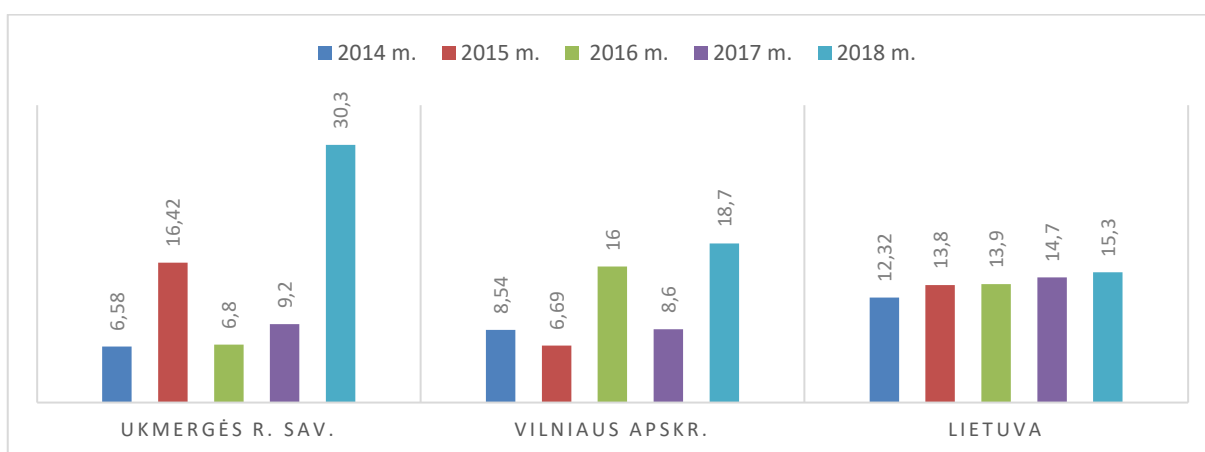
2. SPECIALIOJI DALIS

ATRINKTŲ RODIKLIŲ DETALI ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS

2.1. Mirtingumas/standartizuotas mirtingumas dėl nukritimo (W00 – W19) 100 000 gyventojų

Aukšto mirtingumo rodiklio dėl nukritimo analizė yra būtina įgyvendinant Lietuvos sveikatos strategijos tikslo „Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką“ uždavinį „Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį“ ieškant šios problemos priežasčių bei jos sprendimo būdų.

Analizuojant standartizuoto mirtingumo dėl nukritimų duomenis, 2014 – 2018 m. stebima, kad Ukmergės rajone didesnis mirtingumas dėl nukritimų, lyginant su Lietuvos vidurkiu buvo 2015 ir 2018 metais – 2015 m. šis standartizuotas rodiklis buvo 1,19 karto didesnis už Lietuvos vidurkį, o 2018 m. - 1,98 karto didesnis už Lietuvos rodiklį (2 pav.).

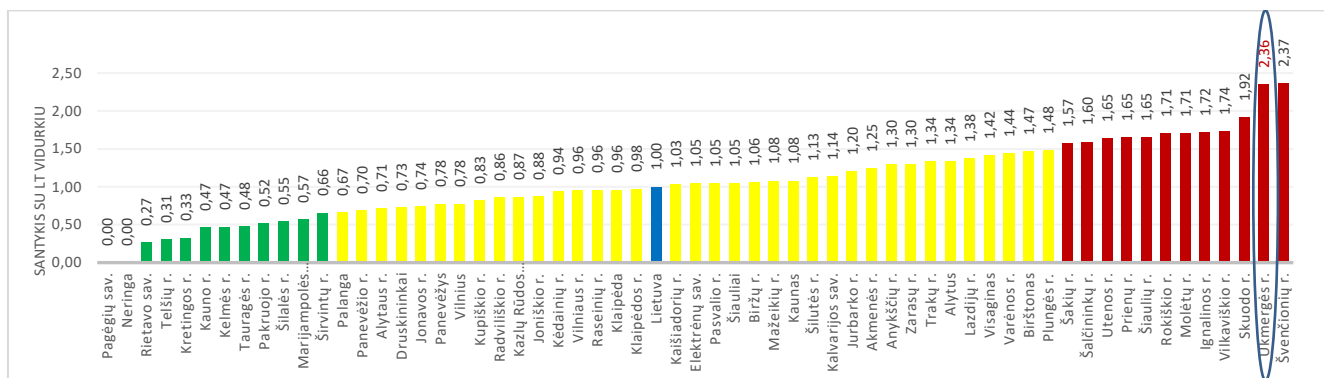

2 pav. Standartizuotas mirtingumas dėl nukritimų (W00 – W19) 100 000 gyv. Ukmergės r. sav., Vilniaus apskrityje ir Lietuvoje 2014–2018 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Iš viso mirusiųjų nuo nukritimų 2018 m. Lietuvoje buvo 451 asmenys, iš jų 13 Ukmergės rajono (8 moterys ir 5 vyrai) gyventojai.

Savivaldybėse mirtingumo dėl nukritimų rodiklis pasiskirstęs netolygiai. 2018 m. savivaldybėse mirtingumo dėl nukritimų rodiklis svyravo nuo 5,0 Telšių r. iki 38,1/100 000 gyv. Švenčionių r. savivaldybėse. Skuodo r., Ukmergės r., Švenčionių r. ir Birštono savivaldybių gyventojų mirtingumas dėl nukritimų Lietuvos vidurkį viršijo apie 2 ar net 4 kartus. Dėl nukritimų nemirė nė vienas Pagėgių ir Neringos savivaldybių gyventojas (3 pav.).

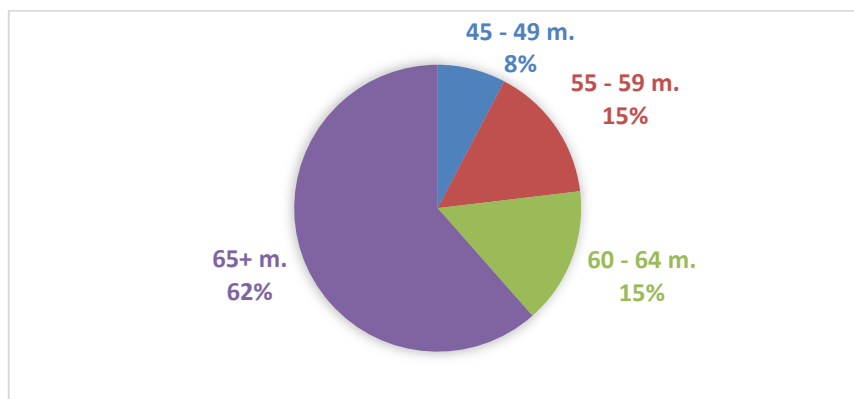

3 pav. Mirtingumo dėl nukritimų rodiklis (W00–W19) 100 000 gyv. 2018 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Lietuvoje daugiausiai mirčių įvyko grūniant lygioje vietoje paslydus, einant ar užkliuvus – 97 mirties atvejai. Ukmergės r. mirtingumo dėl nukritimų pagrindinės priežastys buvo: nepatikslintas nukritimas (griuvimas) (12 atvejų), kritimas nuo, iš arba per pastatą ar konstrukciją (1 atvejis)

Ukmergės r. savivaldybėje 2018 m., kaip ir visoje Lietuvoje, dauguma mirusių dėl nukritimų buvo 65 metų ir vyresni asmenys (4 pav.).

4 pav. Mirusiųjų dėl nukritimų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes Ukmergės rajone 2018 m. (proc.).

Šaltinis: Higienos instituto Mirties atvejų ir priežasčių valstybės registras

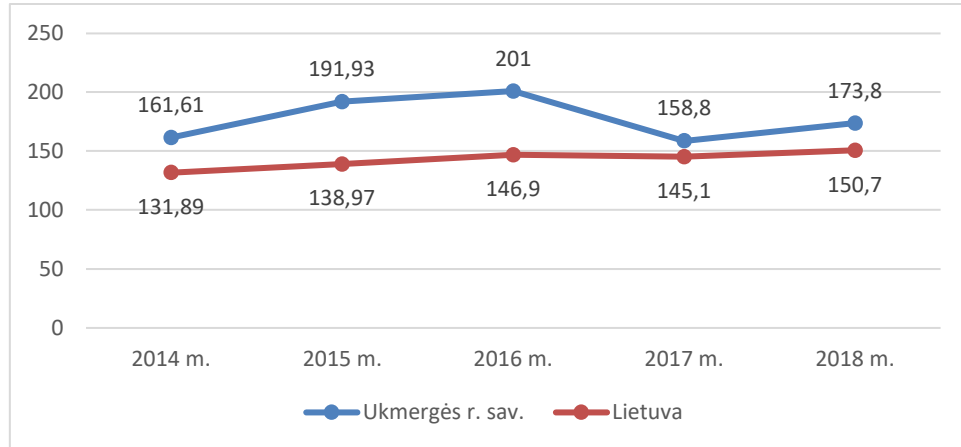
Apibendrinant galima teigti, kad mirtingumas dėl nukritimų Ukmergės rajono savivaldybėje auga bei viršija Lietuvos vidurkį. Vertinant esamą situaciją ir toliau reikia stebėti mirtingumo dėl nukritimų rodiklius ir taikyti atitinkamas intervencijas.

2.2. Susižalojimai dėl nukritimų 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų

Siekiant įgyvendinant LSP tikslo „Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką“ uždavinį „Kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą“, būtina išanalizuoti Ukmergės rajono susižalojimo dėl nukritimų 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyv. rodiklį ieškant šios problemos priežasčių ir sprendimo būdų.

Analizuojant Ukmergės r. savivaldybės visuomenės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilį stebima aukšto susižalojimo dėl nukritimo problema. Susižalojimų dėl nukritimų (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje rodiklis Ukmergės rajone 2015 - 2018 metais yra raudonojoje zonoje, tačiau reiktų atkreipti dėmesį, kad minėtam rodikliui įtakos galėjo turėti skirtingas gydymo įstaigų prieinamumas,

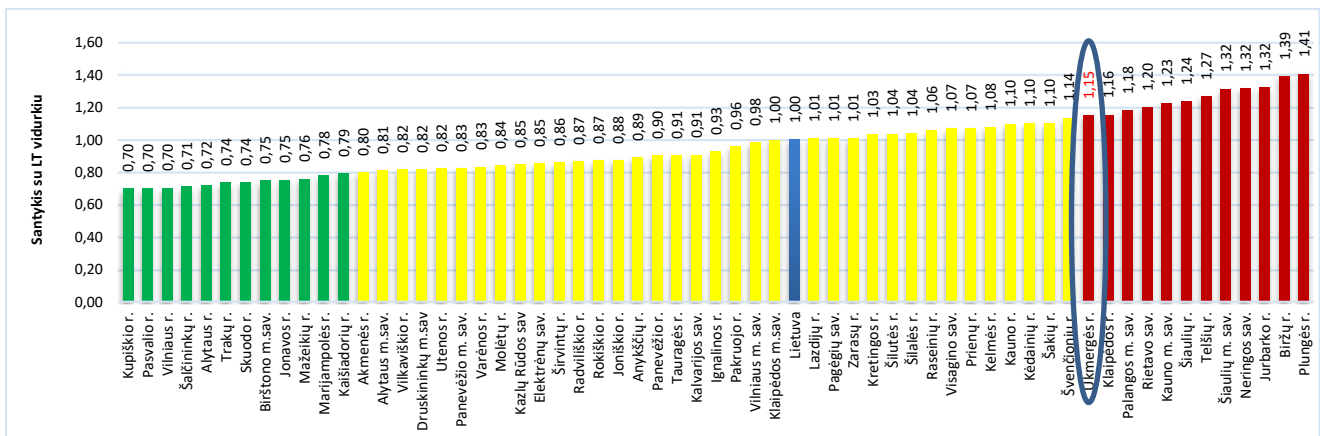
dėl to dalis vyresnių gyventojų galbūt ir nesikreipė į gydymo įstaigą. 2018 m. pastebima, kad susižalojimų dėl nukritimų 65+ amžiaus grupėje Ukmergės r. savivaldybėje padaugėjo 8,6 proc. lyginant su 2017 m. (2017 m. – 158,8; 2018 m. – 173,8 atvejų 10 000 gyventojų 65+) (5 pav.). Didžiausias susižalojimų dėl nukritimų 65+ amžiaus grupėje Ukmergės r. savivaldybėje skaičius buvo 2016 m. (201 atvejas 10 000 gyv.).

5 pav. Susižalojimai dėl nukritimų (W00 –W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyv. Ukmergės r. sav. Ir Lietuvoje 2014 – 2018 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

2018 m. Lietuvoje iš 10 000 vyresnio amžiaus (65+ m. amžiaus) žmonių 151 gydėsi stacionare dėl susižalojimo nukritus. Plungės r. (212,0), Biržų r. (210,0), Jurbarko r. (199,5) ir Neringos sav. (199,2), skaičiuojant 10 000 gyv., vyresnių žmonių susižalojimų dėl nukritimų užregistruota daugiau nei kitose Lietuvos dalyse. Ukmergės rajono savivaldybėje iš 10 000 vyresnio amžiaus (65+ m. amžiaus) žmonių 174 gydėsi stacionare dėl susižalojimo nukritus. Pagal šį rodiklį, Ukmergės raj. savivaldybė patenka tarp 12 savivaldybių, turinčių didžiausią rodiklį (6 pav.). 2018 m. šis rodiklis 1,15 karto didesnis už Lietuvos vidurkį, kai 2017 m. buvo 1,09 karto didesnis už Lietuvos rodiklį.

6 pav. Susižalojimai dėl nukritimų (W00 –W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyv.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

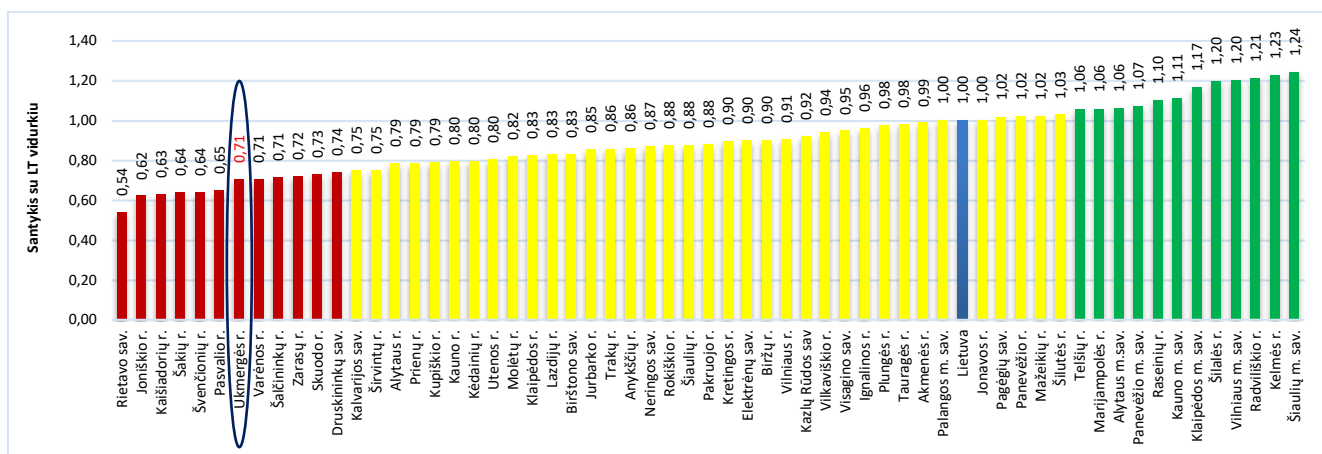
2.3. Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje

Ukmergės rajono asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir gyventojai dalyvauja įgyvendinant

Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis finansuojamas 6 profilaktines sveikatos programas. Deja, rajono gyventojų aktyvumas dalyvaujant prevencinių priemonių programose, yra nepakankamas. Ukmergės rajono savivaldybė atsilieka nuo Vilniaus teritorinės ligonių kasos aptarnaujamos teritorijos savivaldybių vidutinių rodiklių.

Storosios žarnos vėžys yra išsivysčiusiose šalyse dažniausiai pasitaikantis vėžinis susirgimas ir antroji pagal dažnumą Europoje mirties priežastis tarp vyrų ir moterų. Storosios žarnos vėžys yra viena iš dažniausių onkologinių ligų Lietuvoje. Jei nustatomas ankstyvųjų stadijų storosios žarnos vėžys, jo gydymas gali būti efektyvus. Deja, pacientas ilgą laiką nejaučia jokių ligos požymių, todėl dažnai Lietuvoje aptinkamas IV stadijos storosios žarnos vėžys, kurio visiškai išgydyti nebeįmanoma. Tad Storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programos tikslas – pagerinti ankstyvųjų šio vėžio stadijų išaiškinamumą ir sumažinti mirtingumą dėl šios ligos. Programa patvirtinta sveikatos apsaugos ministro 2009 m. birželio 23 d. įsakymu Nr. V-508. Storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programa skirta 50–74 metų amžiaus asmenims, kuriems vieną kartą per 2 metus gali būti atliekamas slaptos kraujavimo testas.

Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenimis 2017 – 2018 m. šis tyrimas atliktas 469 812 asmenų. Tai sudarė 53,1 proc. tikslinės populiacijos. Daugiausiai dėl storosios žarnos vėžio ištirta Šiaulių m. (66,0 proc.), mažiausiai – Rietavo savivaldybių (28,6 proc.) gyventojų. Ukmergės r. sav. 2017 - 2018 m. šis rodiklis siekė tik 37,6 (proc.) ir pagal jį Ukmergės r. sav. patenka tarp 12 savivaldybių, kuriose situacija yra prasčiausia ir santykis su Lietuvos vidurkiu yra 0,71 (7 pav.).

7 pav. Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje 2017–2018 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

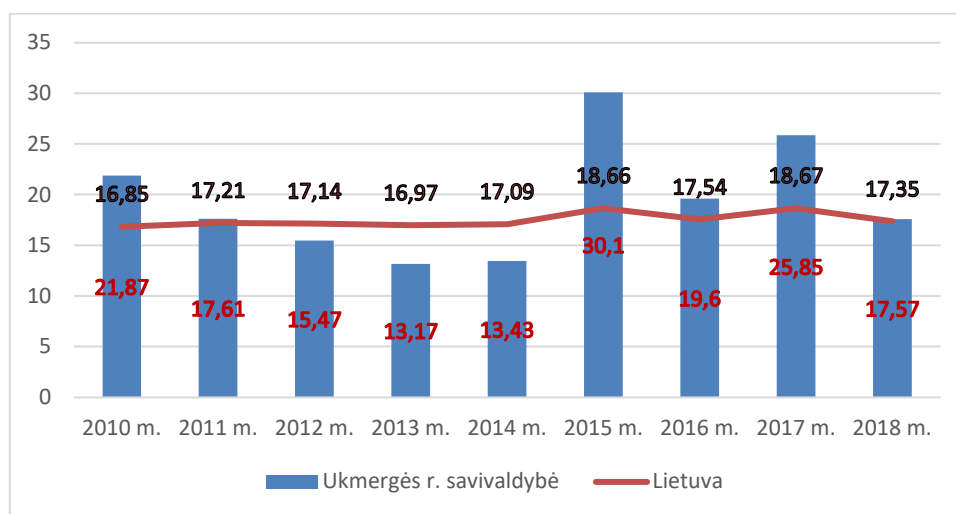
Analizuojant Ukmergės r. savivaldybės gyventojų, dalyvavusių storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programoje dalį 2014 – 2018 metais, galime teigti, kad ši prevencinė programa Ukmergės r. savivaldybėje vyksta vangiai. Remiantis Higienos instituto duomenimis, šis analizuojamas rodiklis 2014 – 2018 m. patenka į raudonąją zoną ir santykis su Lietuvos vidurkiu svyruoja nuo 0,59 (2015 m.) iki 0,71 (2018 m.) (3 lentelė).

Tikslinės populiacijos dalis (proc.), 2 metų bėgyje dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programoje					
	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.
Ukmergės r. sav.	27,53	29,83	31,7	36,8	37,6
Vilniaus apskritis	51,11	55,15	56,8	57,3	56,4
Lietuva	42,47	50,44	49,9	52,2	53,1

3 lentelė

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Remiantis Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenimis, 2018 m. mirusiųjų nuo gaubtinės žarnos piktybinių navikų (C18) Ukmergės r. sav. buvo 17,57 atv. /100 000 gyv. (2017 m. – 25,85 atv. /100 000 gyv.) ir rodiklis viršijo Lietuvos vidurkį (17,35 atv. /100 000), o tai rodo prastą situaciją mūsų rajone. Didžiausias mirtingumas Ukmergės rajone užregistruotas 2015 m. (30,1 atv. / 100 000 gyv.) (8 pav.).

8 pav. Mirusiųjų nuo storosios (gaubtinės) žarnos piktybinio naviko sk. 100 000 gyv. Ukmergės r. sav. ir Lietuvoje.

Šaltinis: Higienos instituto Mirties atvejų ir jų priežasčių stebėsenos skyrius

Mirtingumo rodikliai yra vieni iš faktorių, kurie atskleidžia prevencinių programų veiksmingumą, poreikį rajone. Pagrindinės Ukmergės r. savivaldybės gyventojų mirtingumo priežastys 2018m. – kraujotakos sistemos ligos (59 proc.), piktybiniai navikai (19 proc.), išorinės mirties priežastys (8 proc.).

APIBENDRINIMAS

Remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis 2018 m. pradžioje Ukmergės rajone buvo 34 376 gyventojai, iš jų 20 570 gyvenantys mieste, 13 806 gyvenantys kaime. Ukmergės rajono gyventojai sudaro 1,22 proc. visos šalies gyventojų.

Ukmergės rajono rodiklių reikšmės lyginant su Lietuvos vidurkiu rodikliais pasiskirsto taip: **5,9 proc. (3)** rodiklių patenka į geresnę kvintilių grupę (**žalioji zona**), **70,6 proc. (36)** patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią kvintilių grupę (**geltonoji zona**) ir **23,5 proc. (12)** patenka į prasčiausių savivaldybių kvintilių grupę (**raudonoji zona**), iš kurios atrinkti rodikliai detaliai analizei: Ukmergės rajono gyventojų mirtingumas/standartizuotas mirtingumas dėl nukritimų; susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų; tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje.

- Ukmergės r. sav. gyventojų mirtingumo dėl nukritimo rodiklis Lietuvos rodiklį viršija 2,37 karto ir nuo 2014 m. pirmą kartą patenka į raudonąją zoną. Dauguma mirusių dėl nukritimų buvo 65 m. ir vyresni asmenys ir sudarė 62 proc. visų nukritimų.
- Ukmergės rajono vyresnio amžiaus žmonių (65+ m. amžiaus) susižalojimo nuo nukritimų rodiklis yra vienas iš didžiausių Lietuvoje (viršija Lietuvos rodiklį 1,15 karto) ir nuo 2014 m. kasmet patenka į raudonąją zoną. Stacionare dėl susižalojimo nukritus gydos vyresnio amžiaus žmonės, o šiam rodikliui įtakos galėjo turėti skirtingas gydymo įstaigų prieinamumas, dėl to dalis vyresnių gyventojų galbūt ir nesikreipė į gydymo įstaigą.
- 2018 m. Ukmergės r. sav. rodiklis – tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje, buvo prastas, lyginant su kitomis Lietuvos savivaldybėmis. Remiantis Higienos instituto duomenimis, šis analizuojamas rodiklis 2014 – 2018 m. patenka į raudonąją zoną ir santykis su Lietuvos vidurkiu svyruoja nuo 0,59 (2015 m.) iki 0,71 (2018 m.).

REKOMENDACIJOS

Visuomenės sveikatos stiprinimas yra kompleksinis skirtingų įstaigų kryptingas judėjimas žmonių sveikatos labui. Siekiant gerinti ir stiprinti Ukmergės r. sav. gyventojų sveikatos būklę, mažinant sveikatos netolygumus, mirtingumą nuo plačiai paplitusių ligų, būtina skatinti glaudų tarpsektorinį bendradarbiavimą, kompleksiškai spręsti savivaldybės gyventojų sveikatos problemas ir įtraukti visuomenę į sveikatos stiprinimo procesą.

- **Bendros rekomendacijos:**

- būtina sistemiskai kelti visų sektorių specialistų kvalifikaciją sveikatos stiprinimo, ligų prevencijos ir sveikatos netolygumų mažinimo klausimais;
- skatinti gyventojus įsitraukti į savo sveikatos stiprinimo procesą – dalyvauti mokymuose, renginiuose, konsultuotis su specialistais;
- vykdyti pozityvios socialinės ir mokslu pagrįstos informacijos sklaidą per visuomenės informavimo priemones.

Rekomendacijos pagal prioritetinius rodiklius patenkančius į prasčiausių savivaldybių kvintilių grupę:

1. Siekiant sumažinti mirtingumo ir susižalojimų dėl nukritimo skaičių, siūloma:
 - organizuoti mokymus pagyvenusiems asmenims bei jų artimiesiems griuvimų prevencijos klausimais, vykdyti įvairias fizinio aktyvumo priemones, galinčias sumažinti senų žmonių kritimų ir su jais susijusių traumų skaičių.
 - didinti gyventojų informuotumą metodinėmis ir vaizdinėmis priemonėmis apie saugų elgesį, mokyti teikti pirmąją pagalbą;
 - leisti ir teikti gyventojams periodinius leidinius apie nelaimingų atsitikimų prevenciją, kartu bendradarbiauti su kitomis Ukmergės r. įstaigomis – policija, priešgaisrine gelbėjimo tarnyba, ugdymo įstaigomis, sveikatos priežiūros įstaigomis.
2. Siekiant padidinti Ukmergės rajono savivaldybės gyventojų dalyvavimą prevencinėse programose, rekomenduojama:
 - aktyviai vykdyti rizikos asmenų informavimą apie galimybę dalyvauti prevencinėse programose, pabrėžiant svarbą laiku pasitikrinti sveikatą, taip užkertant kelią onkologinių ligų vystymuisi;
 - raginti gyventojus aktyviai dalyvauti valstybės finansuojamose prevencinėse programose bei Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro organizuojamuose praktiniuose užsiėmimuose, paskaitose, renginiuose, seminaruose ir kt.;
 - ieškoti bendradarbiavimo būdų tarp asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros sektorių, aiškintis, kaip pasiekti aukštesnius Valstybinių profilaktinių programų įgyvendinimo rodiklius.